

О. А. Зуєва, кандидат юридичних наук, доцент
кафедри цивільно-правових дисциплін
Академії митної служби України

ЗАСТОСУВАННЯ ПРЕЮДИЦІАЛЬНИХ ФАКТІВ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

У статті розглядається застосування в господарському судочинстві преюдиціальних фактів, що встановлені судовими рішеннями, зокрема рішеннями суду з адміністративних справ.

В статье рассматривается применение в хозяйственном судопроизводстве преюдициальных фактов, которые установлены судебными решениями.

The article is consider problems of us application in the economical justicement of the prejudicial facts that are adjusted by the judicial decision, in particular judicial decision concerning administrative cases.

Ключові слова. Преюдиціальний факт, господарське судочинство, адміністративний суд.

Вступ. За роки незалежності судова система України зазнала значних змін та перетворень. Так, спочатку розширилась роль арбітражних судів. З 2002 р. дані суди взагалі перейменовано на господарські. Попри можливість судового захисту порушених прав та законних інтересів суб'єкти права отримали можливість урегулювання своїх спорів шляхом звернення до третейських судів, діяльність яких урегульовано на законодавчому рівні. До того ж третейські суди стали організовуватись як для розгляду однієї конкретної справи, так і на постійній основі. Підвідомчість справ, що можуть розглядатися в цих судах, значно збільшилась, наприклад третейські суди можуть вирішувати спори, що виникають під час зовнішньоекономічної діяльності тощо.

В останні роки до складу судової системи увійшли суди адміністративної юрисдикції, які мають власну структуру. Компетенція та порядок здійснення судочинства адміністративними судами регламентується Кодексом адміністративного судочинства України [1]. У зв'язку з цим виникає питання про значення постанов адміністративних судів під час вирішення інших категорій справ, що безпосередньо пов'язані з певною адміністративною справою.

Постановка завдання. Мета статті – виявлення прогалин у законодавстві щодо значення фактів, викладених у судових рішеннях судів іншої юрисдикції під час розгляду господарських спорів.

Результати дослідження. За загальним правилом доказування того чи іншого факту в суді вони визнаються встановленими і такими, що не потребують повторного та додаткового доказування в разі підтвердження судовими рішеннями судів іншої юрисдикції або рішеннями інших органів, які мають відповідну компетенцію стосовно вирішення певної справи. Такі факти вважаються преюдиціальними. Преюдиціальність – це обов'язковість фактів, що встановлено судовим рішенням, які набули законної сили, в одній справі для суду під час розгляду інших справ [2].

Утім преюдиціальність фактів має свої правила. По-перше, преюдиціальними будуть вважатися факти, що викладені саме в судових рішеннях або рішеннях інших органів, які мають відповідну компетенцію. По-друге, такі рішення мають вступити в законну силу. По-третє, справа, за якою вже винесено рішення, має бути пов'язана зі справою, що розглядається. Це означає не тільки взаємопов'язаність їх обставин. Головна умова визнання факту преюдиціальним під час розгляду справи – це повна тотожність суб'єктного складу у справі, з якої рішення вже винесено, та у справі, що розглядається. Проте дана умова стосується лише сторін у справах.

© О. А. Зуєва, 2010

Ст. 35 Господарського процесуального кодексу України передбачено випадки визнання фактів преюдиціальними, коли їх встановлено:

– рішенням господарського суду (іншого органу, який вирішує господарські спори), за винятком установлених рішенням третейського суду, під час розгляду однієї справи, не доводяться знову під час вирішення інших спорів, у яких беруть участь ті самі сторони;

– вироком суду з кримінальної справи, що набрав законної сили, є обов'язковим для господарського суду під час вирішення спору з питань, чи мали місце певні дії та ким вони вчинені;

– рішенням суду з цивільної справи, що набрало законної сили, є обов'язковим для господарського суду стосовно фактів, які встановлені судом і мають значення для вирішення спору [3].

Ч. 2 цієї статті зазначено, що преюдиціальними визнаються факти, що встановлені рішенням господарського суду або іншого органу, який вирішує господарські спори. Однак з кола цих органів виключено третейські суди. Аналогічне положення міститься і в самому Законі України “Про третейські суди” [4]. Так, ч. 10 ст. 38 цього Закону зазначає, що обставини, встановлені рішенням третейського суду, підлягають обов'язковому доказуванню під час розгляду цивільних, господарських та інших справ, в яких беруть участь ті самі особи або особа, стосовно якої встановлено ці обставини. Даним положенням ст. 38 Закону України “Про третейські суди” була доповнена у зв'язку з прийняттям Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності третейських судів та виконання рішень третейських судів” від 05.03.2009 р. [5]. Тобто до прийняття цього нормативного акта за

відповідності умовам визнання фактів преюдиціальними рішення третейських судів бралися до уваги господарськими судами під час вирішення іншої справи. Позиція законодавця за Законом України від 05.03.2009 р. незрозуміла з погляду Закону України “Про третейські суди”, за яким дані суди мають відповідну компетенцію щодо вирішення господарських спорів, на підставі прийнятого рішення третейського суду господарський суд видає виконавчий документ про його примусове виконання. Це поперше. По-друге, ст. 51 Закону України “Про третейські суди” встановлює можливість оскарження рішення третейського суду за відповідних підстав. До того ж даним Законом детально регламентовані вимоги щодо форми, змісту й порядку прийняття рішення третейського суду тощо. З цього можна зробити висновок, що діяльність третейських судів чітко регламентовано законом, його рішення мають таку юридичну силу, як і рішення господарських судів. Відповідно до цього факти, викладені в рішеннях третейських судів, можуть мати преюдиціальне значення під час вирішення справи в господарському суді. Втім, згідно зі ст. 35 Господарського процесуального кодексу України, зараз факти, що викладені в рішеннях третейських судів, не мають преюдиціального характеру. Висновком проведеного аналізу місця та значення рішень третейських судів під час вирішення господарських спорів є невідповідність ч. 10 ст. 38 Закону України “Про третейські суди” сутності третейського судочинства. Тобто дану норму закону потрібно змінити, фактам, викладеним у рішеннях третейських судів, – надати преюдиційного значення в господарському процесі.

До того ж, як видно з наступних частин ст. 35 Господарського процесуального кодексу України, поза її межами залишилось рішення судів загальної юрисдикції з адміністративних справ та матеріалів. Наслідком цього може бути ускладнення розгляду справи в господарському суді, факти, які дійсно мають значення і вплив для її вирішення, встановлені саме в рішеннях з названих справ. Наприклад, справа про встановлення факту скоєння дорожньо-транспортної пригоди (далі – ДТП) та особи, що винна в ній, розглядається судом загальної юрисдикції. У ході її вирішення було з’ясовано, що ДТП скоєно працівником певного підприємства під час виконання трудових обов’язків. Потерпілою стороною є також суб’єкт господарювання. Звісно, первинне відшкодування збитків має здійснити підприємство, працівник якого безпосередньо винний у ДТП. Потерпіла ж сторона має право висунути вимоги відшкодування не тільки прямих збитків, але ще й упущеної вигоди. Питання правомірності та розміру вимог уже має вирішуватися господарським судом, оскільки і винна сторона, і потерпіла є суб’єктами господарювання. Однак спочатку господарський суд має встановити першопричину позову – відповідне порушення закону, яким у цій ситуації буде виступати ДТП. Визначення такого роду обставин не належить до компетенції господарських судів. Таким чином, обставини, які мають важливе значення для вирішення господарського спору, встановлено судовим рішенням, яке не може бути прийнято як преюдиціальний факт під час розгляду господарським судом.

Така сама ситуація складається щодо рішень адміністративних судів. Утім про них можна зробити зауваження такого характеру. До формування та початку дії окружних адміністративних судів справи, що мають вирішуватися за Кодексом про адміністративне судочинство України, до його вступу в законну силу входили до компетенції господарських судів і продовжували ними ж розглядатися. З цього можна зробити висновок, що факти, викладені в рішеннях господарських судів, прийняті за правилами Кодексу про адміністративне судочинство України і мають силу преюдиціального характеру. До речі, це можна було б застосувати за такої ж ситуації з рішеннями загальних судів, якби не було уточнення про рішення загального суду саме з цивільної справи.

Однак нині система адміністративного судочинства повністю сформована. У зв’язку з цим постає питання про застосування в господарському процесі як преюдиційних таких фактів, що встановлені в рішенні адміністративного суду. У цьому випадку не вважаємо доцільним та виправданим застосування аналогії закону. Дане припущення можна обґрунтувати тим, що процесуальний закон базується на імперативних засадах та чіткій регламентації проведення кожної процесуальної процедури. Тому під час відправлення правосуддя мають застосовуватися лише ті положення, які прямо встановлені у процесуальному законі. Будь-яке інше вирішення подібного питання буде порушенням порядку здійснення судочинства.

Висновки. Шляхом подолання проблем, що порушуються в даній статті, вважаємо зведення законодавства до “одного знаменника”. Тобто Господарський процесуальний кодекс України потрібно доповнити положенням про визнання фактів, установлених рішеннями адміністративних судів та загальних судів з адміністративних справ і матеріалів, преюдиціальними, звісно, за дотримання інших умов визнання таких фактів преюдиціальними.

Література

1. Кодекс адміністративного судочинства України [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–37. – Ст. 446.
2. Юридична енциклопедія [Текст]. – К. : Українська енциклопедія, 2003. – Т. 5. – С. 78–79.
3. Господарський кодекс України [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст. 144.

4. Про третейські суди [Текст] : Закон України від 11.05.2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 35. – Ст. 412.

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності третейських судів та виконання рішень третейських судів [Текст] : Закон України від 05.03.2009 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 30. – Ст. 421.